

prof. Ing. Danuše Nerudová, Ph.D.

Ekonomka a vysokoškolská pedagožka,
bývalá předsedkyně Komise pro spravedlivé důchody

„Čím později reforma bude hotová, tím více budou změny bolestivé. Mladí lidé potřebují záruky, že jim základní příjem ve stáří zajistí stát.“

Jako bývalá předsedkyně Komise pro spravedlivé důchody velmi vítám, že se tato vláda odhodlala k odvážnému řešení. A protože to řešení má již pár let zpoždění, není samozřejmě jednoznačně pozitivní pro všechny cílové skupiny. Mám pro to ale za stávající situace jako ekonomka pochopení. Udržitelnost důchodů jde ruku v ruce s udržitelností veřejných financí. Proto vláda současně s opatřeními v důchodovém systému předkládá i opatření ke konsolidaci veřejných financí. Tyto změny vždy budou nepopulární. Je to ale zodpovědný krok, který je potřeba. Spravedlivé a férové důchody si zaslouží všichni - jak současní, tak budoucí důchodci. Je potřeba, aby i budoucí generace měla naději, že jednou solidní důchod dostane. A podle mých zkušeností z terénu, tuto naději teď mladá generace nevidí.

Z předkládaných opatření bych ráda vyzvedla dvě, které považuji za klíčové při vytváření rovných příležitostí a podpoře rodin. Prvním z nich je opatření se složitým názvem, ale jednoznačným vzkazem pro rodiny a všechny pečující osoby. Fiktivní vyměřovací základ je jednoznačně pozitivní opatření pro rodiče dětí a pečující osoby, kteří jsou ve výměře starobního důchodu jsou „trestáni“ za to, že se místo kariéry věnovali výchově dětí do 4 let, nebo pečovali o osobu blízkou. Změnou metodiky bude jejich vyměřovací základ za tuto dobu vyšší, a proto se výpadek v jejich kariéře nebude tolik odrážet ve výši důchodu. Toto opatření jsem prosazovala už v bývalé důchodové Komisi a jsem ráda, že se panu ministrovi podařilo v některých aspektech navázat na práci tohoto širokého týmu expertů.

Druhým opatřením je možnost společného vyměřovacího základu manželů. Je to krok do 21. století a směrem na Západ. Míra ohrožení chudobou u jednočlenných seniorských domácností je u žen cca 50 % a u mužů cca 15 %. Toto opatření je tedy výraznou pomocí, aby manželé mohli sdílet svoji životní úroveň i v podobě důchodu. Nemělo by se stávat, že když se žena v 60 letech rozvede a má čtyři děti, skončí pod hranicí příjmové chudoby, protože žena byla 12 let na rodičovské dovolené.

Ing. Filip Pertold, Ph.D.

Člen poradního týmu ministra práce a sociálních věcí k důchodové reformě, ekonom z akademického pracoviště CERGE-EI, zástupce výkonného ředitele think tanku IDEA

„Reforma musí odstranit závažné nespravedlnosti současného důchodového systému.“

Vládní reforma důchodového systému se musí zaměřit jak na krátkodobá rizika spojená s inflací, tak na dlouhodobá demografická rizika vyplývající z nízké porodnosti, která se naplno projeví v příštích patnácti letech.

Valorizace důchodcům pokryjí skoro celý růst cen, ale příjmy z důchodového pojištění jsou navázané na vývoj nominálních mezd. Příjmy tak v letech 2022 a 2023 zdaleka nepokryjí výdaje. Rychlý růst cen také odhalil řadu skrytých problémů českého důchodového systému, které vedly k odlivu pracujících z trhu práce a vytvořily nevhodné a nespravedlivé rozdíly. Kvůli vysokým valorizacím se u důchodců se stejnou pracovní historií může důchod výrazně lišit podle toho, jestli do penze odešli v té nejvýhodnější chvíli, nebo ji prošvihli.

Příjmy prvního pilíře jsou absolutně závislé na odvodech na sociální pojištění. Jejich objem je dán jednak počtem pracujících, ale také možností vyhýbat se placení vysokých sazeb důchodového pojištění z příjmů na trhu práce. V tomto kontextu je nutné připomenout v mezinárodním srovnání neobvykle vysoký a dále rostoucí podíl osob samostatně výdělečně činných, které platí na odvodech výrazně méně než zaměstnanci. Důchodový systém jim přitom co do získaného důchodu garantuje větší návratnost těchto odvodů než zaměstnancům. Díky této disproporcii se (podobně jako díky inflaci) může průběžný systém dostat do problémů dříve, než do důchodu půjdou silné ročníky Husákových dětí.

Ing. Helena Horská, Ph.D.

Členka Národní ekonomické rady vlády, hlavní ekonomka Raiffeisenbank a.s.

„Je alarmující, že prostředky odvedené na důchodovém pojištění v době ekonomické aktivity populačně nejsilnějších ročníků nestačí na pokrytí výdajů.“

Stávající důchodový systém je dlouhodobě neudržitelný vzhledem k demografickému vývoji a stárnutí obyvatelstva. Tento problém ještě zhoršil prudký nárůst výdajů způsobený mimořádnou valorizací důchodů během pandemie COVID-19 nad rámec zákona. Následně došlo k dramatickému růstu životních nákladů, který byl částečně kompenzován dalšími mimořádnými valorizacemi. Je alarmující, že prostředky odvedené na důchodovém pojištění v době ekonomické aktivity populačně nejsilnějších ročníků nestačí na pokrytí výdajů. Namísto vytváření rezerv na budoucí nepříznivý demografický vývoj, důchodovému systému již nyní chybí prostředky. Přitom na každou osobu v důchodovém věku budou do průběžného důchodového systému přispívat, místo současných více než tři osob v produktivním věku, méně než dvě.

Důchodový systém by měl být co nejspravedlivější. Pravidla je třeba nastavit tak, aby předčasné důchody nebyly výhodnější než důchody v řádném termínu. Naopak by měly být zvýhodněni penzisté, kteří budou ekonomicky aktivní do doby řádného odchodu do důchodu nebo dokonce i déle.

Za vhodné řešení považuji automatické propojení věku odchodu do řádného důchodu na dobu dožití. Podobný systém již funguje i v jiných evropských státech jako je Nizozemí, Dánsko, Estonsko, Finsko či Portugalsko. Cílem propojení odchodu do důchodu s délkou dožití je stabilizovat dobu strávenou ve starobní penzi cca na 21-22 let (necelou 1/4 života). Doporučuji, aby toto opatření bylo zároveň doprovázeno efektivní podporou prevence a zdravého životního stylu s cílem prodlužovat délku života české populace ve zdraví.

Zásadním cílem by mělo být zatraktivnění a zpřístupnění spoření na staří i pro mladou generaci, a to hned od začátku trvalého ekonomicky aktivního života. Za klíčové považuji posílení vědomí odpovědnosti za svou finanční situaci v postproduktivním věku. Podle rčení, co nevidím, to mě netrápí, by informace o pravděpodobné výši důchodu měly být známy dopředu, ideálně od počátku pracovní kariéry.

doc. Petr Janský, Ph.D.

Člen Národní ekonomické rady vlády, ekonom a vedoucí katedry evropské ekonomické integrace a hospodářské politiky na UK

„Potřebujeme zabezpečit udržitelné financování důchodů pro důchodce dnes i v budoucnu.“

Vítám, že má vláda za cíl zvýšit udržitelnost důchodového systému. Většina vládních návrhů jde správným směrem, i když některé z nich ne dostatečně daleko. Zároveň vyzývám k co největšímu analytickému podložení návrhů, včetně posílení odhadů dopadů návrhů jednotlivých změn.

Provázanost mezi jednotlivými návrhy považuji za zásadní. Například, zvýšení věku a snížení nových důchodů je doporučeníhodné jen za současného uzavření existujících mezer důchodového systému - ať už jde o OSVČ, dohody o provedení práce, nebo náročné profese. Za žádoucí považuji také napravení neodůvodněných nerovností mezi jednotlivými generacemi důchodců, včetně těch, které byly způsobené valorizacemi v posledních letech. Bez toho se obávám nejen prohlubující se finanční neudržitelnosti, ale i nedostatku legitimacy, či spravedlnosti, důchodového systému a nyní navrhovaných změn.

Vláda se rozhodla udělat jeden zásadní krok směrem k větší udržitelnosti důchodového systému. Doufám, že vlády v příštích letech učiní další podobné kroky a náš důchodový systém i veřejné finance se stanou ještě více dlouhodobě udržitelnými. Čím více tyto kroky budou podloženy relevantními analýzami, tím lépe na nich snad jako společnost nalezneme co největší shodu.